

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

درآمدهای مالیاتی در ایران و کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در آخرین گزارش خود درآمدهای مالیاتی ۱۷ کشور آسیا و اقیانوسیه را مورد بررسی قرار داده است. نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی کشورهای عضو این سازمان در سال ۲۰۱۷ به طور متوسط ۳۴,۲ درصد بوده است. بر اساس آمارهای داخلی نیز درآمدهای مالیاتی ایران در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ با کاهش حدود ۶ درصدی مواجه شده است. علاوه بر این نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی ایران نیز در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل خود کاهش شدید داشته است.

تهیه‌کننده: طاهره کریمی دستفانی

مردادماه ۱۳۹۸

معاونت بررسی های اقتصادی

توانایی برای جمع‌آوری مالیات‌ها یکی از اساسی‌ترین ظرفیت‌های یک کشور برای تامین مالی ارائه خدمات عمومی مانند آموزش، سلامت و برخی زیرساخت‌های مهم مانند برق، جاده و سایر موارد مشابه است. نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی در اقتصادهای کمتر توسعه یافته حدود ۱۶ درصد، در بازارهای نوظهور ۱۸ درصد و در اقتصادهای پیشرفته ۲۶ درصد است.^۱ عدم توان دولت‌ها در شناسایی و کسب درآمدهای مالیاتی متناسب با حجم فعالیت‌های اقتصادی، پیامدهایی مانند عدم امکان تامین مالی نیازهای توسعه‌ای کشور، افزایش بدهی‌های عمومی، کسری بالای بودجه و تضعیف ارائه خدمات عمومی دارد از همین رو اکثر اقتصادها درصدد انجام اصلاحات مالیاتی با هدف شناسایی و کسب درآمدها در این حوزه هستند.

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) به تازگی نتیجه بررسی درآمدهای مالیاتی و نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی هفده کشور آسیا و اقیانوسیه^۲ را طی گزارشی^۳ منتشر کرده که مهم‌ترین نتایج این مطالعه در ادامه ارائه شده است.

یافته‌های کلیدی

درآمد مالیاتی به عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی:

- در سال ۲۰۱۷، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی در ۱۷ کشور مورد بررسی در آسیا و اقیانوسیه از ۱۱,۵ درصد در اندونزی تا ۳۲ درصد در نیوزیلند متفاوت بوده است. مطابق این گزارش، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی در تمام اقتصادهای آسیایی و اقیانوسیه از رقم متوسط OECD (۳۴,۲ درصد) پایین‌تر بوده است.
- در ۱۱ اقتصاد از ۱۷ کشور مورد بررسی، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی طی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷ افزایش یافته است. اما کشورهایی نظیر استرالیا، اندونزی، قزاقستان، پاپوا گینه نو، نیوزیلند و وانواتو با کاهش نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی مواجه شده‌اند.
- از میان اقتصادهای آسیا و اقیانوسیه، در هشت اقتصاد نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی بالاتر از این نسبت در آمریکای لاتین و کارائیب (۲۲,۸ درصد) بوده است.
- پنج کشور فیجی، قزاقستان، سنگاپور، جزایر سلیمان و وانواتو بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۷ با افزایش بیش از یک واحد درصدی در نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی خود مواجه شده‌اند، در حالی که دو کشور مالزی و پاپوا گینه نو بیشترین کاهش را در این میان داشته‌اند (۰,۷ واحد درصدی).

^۱Case Studies in Tax Revenue Mobilization in Low-Income Countries, IMF, May 2019

^۲ این کشورها شامل: جزایر کوک، فیجی، اندونزی، قزاقستان، مالزی، پاپوا گینه نو، فیلیپین، ساموآ، سنگاپور، جزایر سلیمان، تایلند، نیوزیلند، وانواتو، توکلانو، استرالیا، ژاپن و کره جنوبی می باشد.

^۳ Revenue Statistics in Asian and Pacific Economies, OECD, July 2019

معاونت بررسی های اقتصادی

- در دهه گذشته، نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی در یازده کشور افزایش و در شش کشور کاهش یافته است. بیشترین افزایش در فیجی و جزایر سلیمان (به ترتیب ۴,۴ واحد درصد و ۴,۵ واحد درصد) بوده، در حالی که بیشترین کاهش در قزاقستان و پاپوآ گینه نو (به ترتیب ۹,۷ واحد درصد و ۷ واحد درصد) ثبت شده است.

ساختار مالیاتی

- در میان ۱۷ اقتصاد مورد بررسی، در ۹ اقتصاد، مالیات بر کالاها و خدمات بیشترین سهم از درآمد مالیاتی در سال ۲۰۱۷ را به خود اختصاص داده‌اند. در حوزه کالاها و خدمات، مالیات بر ارزش افزوده مهمترین منبع افزایش درآمد در اکثر اقتصادهای آسیایی و اقیانوس آرام بوده است.

- در هشت کشور باقی مانده، مالیات بر درآمد سهم عمده درآمدهای مالیاتی را به خود اختصاص داده‌اند (به استثنای ژاپن که در آن مشارکت تامین اجتماعی^۴ (حق بیمه) بزرگترین منبع تامین درآمد بوده بطوریکه در سال ۲۰۱۶، حدود ۴۰,۴ درصد از کل درآمد مالیاتی را تامین کرده است.

ساختار مالیاتی اقتصادهای آسیایی از اقتصادهای منطقه اقیانوس آرام متفاوت است:

- ✓ در کشورهای اقیانوسیه به استثنای استرالیا و پاپوآ گینه نو، مالیات بر ارزش افزوده حداقل ۲۵ درصد از کل درآمد مالیاتی است اما در اقتصادهای آسیایی به جز اندونزی مالیات بر ارزش افزوده کمتر از ۲۵ درصد است.
- ✓ در اکثر اقتصادهای آسیایی درآمد حاصل از مالیات بر درآمد بنگاه‌ها بیش از درآمد حاصل از مالیات بر درآمد شخصی (PIT)^۵ است (به استثنای ژاپن و کره). در حالی که در اقیانوسیه (به جز در فیجی) عکس این قضیه صادق است.
- ✓ نسبت درآمد ناشی از مالیات بر ارزش افزوده از کل درآمدهای مالیاتی در اقتصادهای اقیانوسیه در مقایسه با اقتصادهای آسیایی بیشتر است.
- ✓ درآمد ناشی از مالیات بر درآمد بنگاه‌ها در همه اقتصادها به استثنای توکلائو و وانواتو (که مالیات بر درآمد بنگاه را اعمال نمی‌کنند)، از ۹,۱ درصد کل درآمد مالیاتی در ساموآ تا ۴۱,۵ درصد در مالزی متغیر است.

وضعیت درآمدهای مالیاتی در ایران

- درآمدهای مالیاتی ایران در سال ۱۳۹۷ با کاهش ۶ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶ به حدود ۱۰۹ هزار میلیارد تومان رسیده است. این در حالی است که رقم درآمدهای مالیاتی برای نه ماهه ۱۳۹۷ در مقایسه با مدت مشابه

^۴Social Security Contributions
^۵Personal Income Tax

^۶ بر اساس اعلام اردیبهشت ماه ۱۳۹۸ سرپرست امور مالیاتی کشور

معاونت بررسی های اقتصادی

قبل، از رشد ۱۲٫۸ درصدی برخوردار بوده است. کاهش ۶ درصدی درآمد مالیاتی در سال ۱۳۹۷ مربوط به کاهش قابل توجه ۴۰ درصدی این درآمدها در فصل چهارم این سال است.

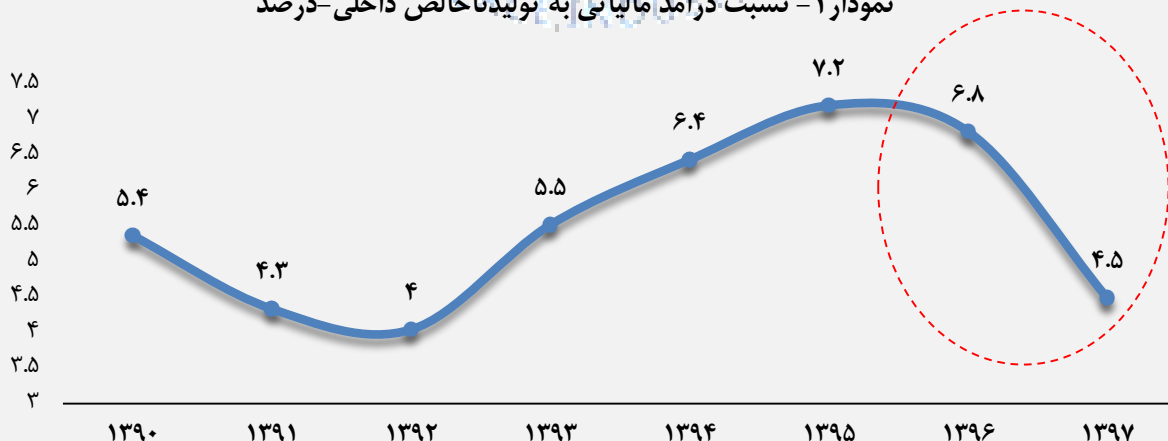
- با توجه به اعلام سازمان امور مالیاتی، وصولی بخش مالیات های مستقیم در سال ۱۳۹۷ رقمی معادل ۶۴ هزار میلیارد تومان بود که ۱۰۱ درصد تحقق و ۱۵ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۹۶ را نشان می دهد. همچنین در سال گذشته، حدود ۴۵ هزار میلیارد تومان مالیات بر کالا و خدمات وصول شد که تحقق ۹۱ درصدی و رشد ۱۱ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶ را نشان می دهد. با توجه به اینکه هنوز جزئیات ارقام عملکرد مالیات کشور به صورت کامل برای سال ۱۳۹۷ منتشر نشده است، با تحلیل آمار اظهار شده توسط مسئولان مالیاتی، دلیل افت ۶ درصدی درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۷ را می توان به کاهش قابل توجه درآمد مالیات بر واردات نسبت داد.

- درآمدهای مالیاتی مصوب در قانون بودجه کل کشور برای سال ۱۳۹۷ معادل ۱۱۲ هزار میلیارد تومان تعیین شده بود که با توجه به عملکرد این درآمدها، حدود ۹۵ درصد از این درآمدها، محقق شده است.

- سهم درآمدهای مالیاتی از منابع عمومی بودجه مصوب در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۶٫۷ درصد در نظر گرفته شده بود که عملکرد درآمدهای مالیاتی در این سال نشان می دهد سهم مزبور محقق نشده و به ۲۷٫۷ درصد رسیده است.

- نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی ایران در سال ۱۳۹۷ با کاهش شدید ۲٫۳ واحد درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶ به حدود ۴٫۵ درصد رسیده که تقریباً مشابه رقم سال ۱۳۹۱ است (نمودار ۱). بالاترین نسبت مزبور در سال ۱۳۹۵ اتفاق افتاده که برابر با ۷٫۲ درصد بوده و بعد از آن روند افزایشی که از سال ۱۳۹۲ آغاز شده بود، متوقف و نزولی شده است. در مقایسه با بازارهای نوظهور و حتی کمتر توسعه یافته، نسبت مزبور برای ایران بسیار کم است و نشان می دهد درآمدهای مالیاتی سهم خود را در اقتصاد کشور متناسب با حجم اقتصاد، ایفا نکرده و چه بسا با نواقص هم از حیث ساختار نظام مالیاتی و هم از لحاظ روش ها و ابزارهای بکار گرفته شده، مواجه است.

نمودار ۱- نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی-درصد

منبع: بانک مرکزی ایران و مرکز آمار ایران، بر اساس اعلام سرپرست امور مالیاتی کشور

بخش مهمی از عملکرد نامناسب شاخص های مالیاتی از جمله نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی، ناشی از عدم انجام اصلاحات مالیاتی به شکل منسجم و کامل در برخی اقتصادهاست. در تحقیق جدیدی که در ماه مه ۲۰۱۹ توسط صندوق بین المللی پول انجام شد به الزامات انجام اصلاحات مالیاتی در کشورها پرداخته است. بر اساس نتایج این مطالعه، انجام درست اصلاحات مالیاتی در یک اقتصاد نیازمند وجود تعهد سیاسی قوی و پذیرش آن توسط کلیه ذینفعان است. کشورهایی که هم نسبت به اصلاح نظام اداری مالیاتی و هم اصلاحات سیاستی مالیاتی اقدام می کنند، منافع مستمر بزرگتری را کسب خواهند کرد. یک استراتژی موفق اغلب با اعمال اصلاحات مالی که اثرات سریع تری دارند آغاز می شود تا از این طریق ممتنم لازم برای ادامه سایر اصلاحات تامین گردد. از جمله موارد مزبور می توان به ساده سازی نظام مالیاتی، کاهش معافیت ها، اصلاح مالیات غیرمستقیم بر کالاها و خدمات و همچنین مدیریت بهتر نظام ارزیابی و انطباق از طریق تقویت بخش مالیات دهی (اغلب از طریق تقویت دفتر مرتبط با مالیات دهندگان بزرگ)، اشاره کرد. یک استراتژی جامع اصلاحات که می تواند در قالب استراتژی میان-مدت هم طراحی شود، به اولویت دهی درست روش های انتخاب شده و تسهیل اجرای صحیح آن کمک می کند.